

Dariusz Ejzenhart

MOTYWY HISTORYCZNE NA ZASTĘPCZYCH MONETACH ZIĘBIC

Wśród wielu odmian monet zastępczych Ziębic na szczególną uwagę zasługują wyemitowane przez Magistrat Miasta – ze względu na wyjątkowe walory estetyczne bardzo popularne i poszukiwane przez kolekcjonerów – lokalne monety porcelanowe. Już na wstępie konieczna jest podstawowa uwaga, a mianowicie, iż była to brązowa nieszkliwiona porcelana, czyli tzw. biskwit. Monety te emitowane były w roku 1921 w nominałach 10, 20, 25 i 50 fenigów oraz w roku 1922 w nominałach 1, 2, 5 i 10 marek.

O ile emisje monet fenigowych bez wątplenia służyły regulowaniu drobnych płatności, to już wysokie nominały markowe miały wyłącznie charakter kolekcjonerski. Świadczą o tym nie tylko kruchość materiału, z którego zostały wykonane, ale również ich niskie nakłady oraz niestosowane w przypadku emisji monet zastępczych tak wysokie nominały. Wreszcie, a może przede wszystkim, o ich typowo kolekcjonerskim charakterze świadczą umieszczone na tych monetach, niespotykane nigdzie więcej na Śląsku motywy historyczne.

Na awersie wszystkich ziębickich „porcelanek” widniał umieszczony w trójkącie herb miasta (na wzniesieniu kościoła o 2-ach bocznych wieżach, nad lewą wieżą księżyc, nad prawą wieżą gwiazda) oraz napis w otoku MÜNSTERBERG / SCHLES. (Ziębice / Śląsk). Na monetach 1, 2, 5 i 10-markowych trójkąt, w którym umieszczony był herb miasta ozdobiony jest na ścianach bocznych promieniami, a pod herbem widnieje nominał.

Rewers monety o nominale 1 marki przedstawia szczyt heraldycznego kościoła z gwiazdą i księżycem po bokach, nad nim data 1922, u dołu dwie skrzyżowane szable, znak Staatliche Porzellan Manufaktur Meissen (Państwowej Manufaktury Porcelany w Miśni).

Na rewersie monety 2-markowej widnieje orzeł śląski bez przepaski na piersiach, a nad nim data 1922. U dołu znak Staatliche Porzellan Manufaktur Meissen.

1 marka 1922
biskwit Ø28 mm, nakład 6000 egz.

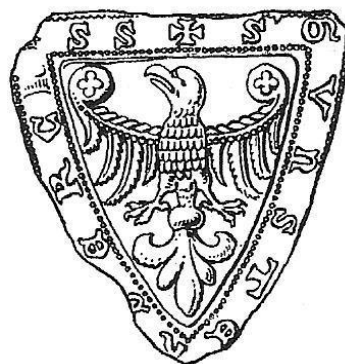
2 marki 1922
biskwit Ø31 mm, nakład 5500 egz.

Za wzór dla motywów zamieszczonych na rewersie monet 1 i 2-markowych posłużyły średniowieczne wizerunki pieczęci miejskich Ziębic, tj. z okresu, kiedy miasto przeżywało chwile swojej chwały i rozkwitu, początkowo w granicach księstwa wrocławskiego, a następnie jako stolica piastowskiego księstwa utworzonego w związku z podziałem dzielnicowym księstwa wrocławskiego, dokonanym po śmierci Henryka IV Probusa w 1290 r. Ziębice znalazły się wówczas w granicach księstwa świdnickiego, rządzonego przez Bolka I Surowego. Po śmierci Bolka w 1301 roku, księstwo świdnickie przypadło w udziale jego nieletnim synom: Bernardowi, Henrykowi i Bolkowi. W 1322 r. najmłodszy syn Bolko otrzymał we władanie wschodnią część księstwa z Ziębicami i Ząbkowicami, obierając Ziębice za swoją siedzibę i przybierając imię Bolka II.

Wzorem dla rewersu monety 1-markowej była pieczęć miejska Ziębic z roku 1366, natomiast wzór dla rewersu monety o nominale 2-ch marek stanowiła pieczęć miejska z roku 1292.

Pieczęć miejska Ziębic z roku 1366
według ryciny Franza Hartmanna (1907 r.)

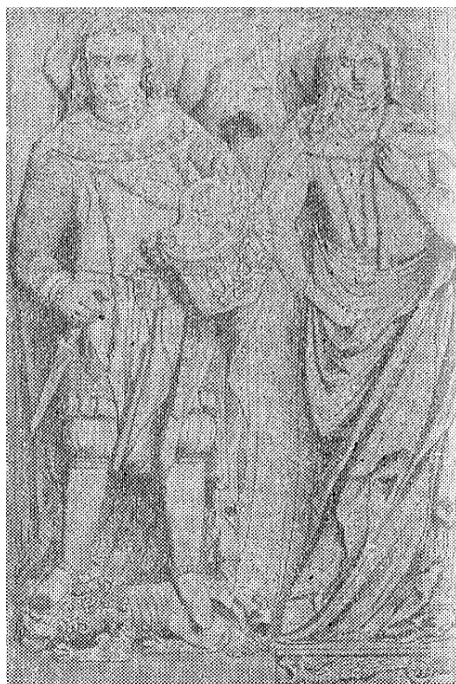
Pieczęć miejska Ziębic z roku 1292
według ryciny Franza Hartmanna (1907 r.)

Na rewersie monet 5-markowych widnieje postać księcia Bolka II Ziębickiego w zbroi, z mieczem i tarczą, stojącego na lwie. W otoku po bokach napis HERZOG / BOLKO. Z prawej strony znak Staatliche Porzellan Manufaktur Meissen.

5 marek b.d. (1922)
biskwit Ø37mm, nakład 5000 egz.

Bolko (Bolesław) II Ziębicki urodził się ok. 1300 r. Książę świdnicko-ziębicki w latach 1312-1322, książę ziębicki od 1322. Panowanie Bolka II charakteryzuje sukcesywny opór przed złożeniem hołdu lennego na rzecz Czech, w wyniku czego w roku 1335 jego księstwo zostało zaatakowane przez Karola Luksemburczyka. Pomimo zwycięstwa, w roku 1336 książę dobrowolnie uznał się lennikiem władcy czeskiego. Prawdopodobną przyczyną takiej decyzji była rezygnacja z księstw śląskich przez króla Polski Kazimierza Wielkiego, co spowodowało, że książę stracił nadzieję na skuteczne opieranie się potędze czeskiej. Ważną przyczyną takiej decyzji było też przekazanie Bolkowi II w dożywotnie władanie ziemi kłodzkiej. W akcie lennym Bolko zobowiązał się, że po wymarciu jego potomków księstwo ziębickie przejdzie pod bezpośrednie panowanie króla Czech. Bolko II Ziębicki zmarł w stolicy swojego księstwa 11 czerwca 1341 r. i został pochowany w klasztorze w Henrykowie, gdzie zachował się nagrobek księcia oraz jego żony Guty (Jutty ?). Jego wizerunek przedstawiony na tym nagrobku posłużył jako wzór dla monety o nominale 5 marek.

Nagrobek Bolka II Ziębickiego i Guty
w kościele klasztornym w Henrykowie

Na rewersie monety 10-markowej widnieje stojąca postać księcia Karola I Podiebradowicza w zbroi, z kopią i mieczem, po jego bokach gwiazdy oraz w otoku napis HERZOG / KARL. Z prawej strony znak Staatliche Porzellan Manufaktur Meissen.

10 marek b.d. (1922)
biskwit Ø42 mm, nakład 5400 egz.

Karol I Podiebradowicz urodził się w roku 1476. W latach 1498-1536 ksiązę ziebicki, w latach 1498-1500 hrabia kłodzki (tytularnie do śmierci), w latach 1495-1536 ksiązę oleśnicki. W roku 1515 król Władysław Jagiellończyk mianował Karola swoim doradcą. W 1517 r. Karol I zostaje starostą generalnym Dolnego Śląska i dożywotnim starostą księstwa głogowskiego, w 1519 r. został zwierzchnim wójtem Górnych Łużyc, w 1523 r. namiestnikiem Królestwa Czeskiego, a w 1528 r. został mianowany przez cesarza Ferdynanda I starostą Dolnego i Górnego Śląska. Karol I zmarł 31 maja 1536 r. w Ząbkowicach Śląskich i został pochowany w kościele parafialnym św. Anny, gdzie znajduje się nagrobek księcia oraz jego żony Anny. Tak jak i w przypadku monety 5-markowej, przedstawiony na tym nagrobku wizerunek Karola posłużył za wzór dla rewersu monety 10-markowej.

Nagrobek Karola I Podiebradowicza i Anny Żagańskiej
w kościele parafialnym św. Anny w Ząbkowicach Śląskich

Motywy historyczne zaczerpnięte z zamierzchłych czasów świetności Ziębic jako stolicy księstwa i przedstawione na monetach zastępczych z roku 1922, miały zapewne nie tylko przypominać o minionych epokach, ale również – w trudnym okresie powojennym – dawać nadzieję na odzyskanie przez miasto znaczenia, przynajmniej w części podobnego do tego, jakie na Śląsku odgrywało ono przed wiekami.

BIBLIOGRAFIA

- Zygmunt Boras, *Książęta piastowscy Śląska*, Katowice 1974
Franz Hartmann, *Geschichte der Stadt Münsterberg in Schlesien*, 1907, w wolnym przekładzie Marka Czaplńskiego, Wrocław 1992
Seweryn Kanape, *Monety porcelanowe na Ziemiach Zachodnich*, BN 2/1965
Jacek Kotek, *Książęta Bolko i Karol na monetach Ziębic*, BN 3/2004
Borys Paszkiewicz, *Monety zastępcze Śląska, Kłodzka i Wschodnich Łużyc 1800-1960*, Warszawa 1984
Józef Pilch, *Leksykon zabytków architektury Dolnego Śląska*, Warszawa 2005
Władysław Skrzęta, *Porcelanowe monety miast polskich*, BN 1/1974